

HÂRİS b. EBÜ ÜSÂME

kırf, I-II, Medine 1413/1992) adlı eseri, ayrıca Bûsîrî'nin *İthfâ'u'l-hıyere bi-zevâ'idî'l-mesânîdî'l-üşere* ve İbn Hacer el-Askalânî'nin *el-Me'tâlibü'l-âliye fi zevâ'idî'l-mesânîdî's-gemâniye* gibi zevâid kitapları yoluyla zamanımıza intikal etmiştir. Bunların dışında diğer bazı kaynaklar da *Müsned'*den nakilde bulunmuştur (Heysemî, nâşirin mukaddimesi, I, 117-132). Eserdeki âfi isnadlı hadisler ise çeşitli muhaddisler tarafından ayrı cüzler halinde bir araya getirilmiş (a.g.e., I, 102-103), bunlardan *el-Müsned'*in de râvisi olan Ebû Nuaym el-İsfahânî'nin rivayeti, Ebû Abdullah Abdülazîz b. Abdullah el-Hüleyyîl tarafından tahkik edilerek yayımlanmıştır ('*Avâli'l-Hâris b. Ebî Üsâme*, Riyad 1411). Müellifin muhtemelen tarihçi olması sebebiyle *el-Müsned'*de bir kısmı mürsel hadislerden meydana gelen zayıf ve pek az miktarda uydurma rivayet bulunmaktaysa da eser çoğunluğu itibarıyla sahih ve hasen hadislerden meydana gelmiştir (a.g.e., I, 104). Hadislerin şeyhler esas alınarak rivayet edilmesi (a.g.e., nâşirin mukaddimesi, I, 105), merfû hadisler yanında mevkuf rivayetleri de ihtiva etmesi, ayrıca *Müsnedü'l-meşâyih* adıyla anılması (Sezgin, I, 311) onun mu'cem eserler terbitinde olduğunu göstermektedir.

BİBLİYOGRAFYA :

Cehşiyârî, *el-Vüzerâ' ve'l-küttâb*, s. 136, 241; İbn Hibbân, *eş-Şikâat*, VIII, 183; İbn Abdülber, *Behcetü'l-mecâlis*, I, 358; Hatîb, *Târîhu Bağdâd*, VIII, 218-219; Sem'ânî, *el-Ensâb*, III, 79; İbnü'l-Cevzî, *el-Muntazam*, V, 155; İbn Nukta, *et-Takvîd li-ma'rifeti ruvâtî's-sünen ve'l-mesânîd* (nşr. Kemâl Yûsuf el-Hût), Beyrut 1408/1988, s. 260-261; Zehebî, *A'lâmü'n-nübela'*, XIII, 388-390; a.m.f., *Mizânü'l-i'tidâl*, I, 442-443; a.m.f., *Tezkiretü'l-huffâz*, II, 619-620; Yâfiî, *Mir'âtü'l-cenân*, II, 194; Heysemî, *Buğyetü'l-bâhiş 'an zevâ'idî Müsnedî'l-Hâris* (nşr. Hüseyin Ahmed Sâlih el-Bâkîrî), nâşirin mukaddimesi, Medine 1413/1992, I, 11-132; İbn Hacer, *Li-sânü'l-Mizân*, II, 157-159; *Keşfü'z-zunûn*, II, 1678, 1682; İbnü'l-İmâd, *Şezerât* (Arnaûd), III, 335; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 258; Kehhâle, *Mu'cemü'l-mü'ellifîn*, III, 176; Sezgin, *GAS* (Ar.), I, 311; Kettânî, *er-Risâletü'l-müstetrafe* (Özbek), s. 95, 153.

AHMET YÜCEL

HÂRİS b. FİHR (Benî Hâris b. Fihri) (بنو الحارث بن فهر)

Kureyş kabilesinin bir kolu.

Fihri Hz. Peygamber'in onuncu dedesidir. Fihri'nin Hâris, Muhârib ve Gâlib adlarında üç oğlu vardır. Gâlib Resûl-i Ekrem'in dokuzuncu dedesidir. Hâris'in Kureyş ka-

bilesinin atası olan Adnân'a kadar uzanan şeceresi şöyledir: Hâris b. Fihri b. Mâlik b. Nadr b. Kinâne b. Huzeyme b. Müdrike b. İlyâs b. Mudar b. Nizâr b. Mead b. Adnân. Hâris b. Fihri, Câhiliye devrinde yapılan bir savaşta Kâbe'yi yıkıp taşlarını Yemen'e götürmek ve halkı hac için oraya toplamak isteyen Himyer Meliki Hasân b. Abdülcelâl'i esir almıştı.

Hâris b. Fihri oğulları, Kureyş kabilesi ve bu kabilenin diğer kolları gibi Mekke'de oturur ve ticaretle uğraşırlardı. Abdümenâfoğulları'nın Abdüddâroğulları'na karşı yaptıkları ittifaka Benî Hâris de katılmış ve birincinin safında yer almıştır (bk. HİLFÜ'L-MUTAYYEBİN). Aşere-i mübeşşereden olan Ebû Ubeyde b. Cerrâh Hârisoğulları koluna mensuptur.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnü'l-Kelbî, *Cernhere* (Nâci), s. 123-127; Müberrid, *Nesebû 'Adnân*, s. 4; İbn Haldûn, *el-İber*, II, 324; Kalkaşendî, *Şubhu'l-a'sâ* (Şemseddin), I, 405-406; a.m.f., *Nihâyetü'l-ereb*, Beyrut 1405/1984, s. 61; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, II, 584; IV, 16, 27, 29, 58, 61-62, 100, 268, 479; Kehhâle, *Mu'cemü' kabâ'ilü'l-'Arab*, Beyrut 1402/1982, I, 230-231.

MUSTAFA AĞIRMAN

HÂRİS b. HİLLİZE (الحارث بن حلة)

Ebû Ubeyde (Ebû'z-Zalim)
el-Hâris b. Hillize b. Mekkûh
el-Yeşkürî el-Bekrî
(ö. 570 [?])

Muallaka şairlerinden.

Irak'ta yaşayan Bekr kabilesinin Yeşkür koluna mensuptur. İbn Sellâm'a göre Câhiliye şairlerinin altıncı tabakasından sayılır. Şiirlerinden sadece muallakası ile bazı beyit ve parçalar günümüze ulaşmıştır. Hakkında bilinenler, kaynakların birbirine yakın rivayetlerle naklettiği gibi Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'in huzurunda kabilesini Tağlibliler'e karşı savunmasından ibarettir.

Klasik kaynaklar, İslâmî döneme muallakası ile birlikte az miktarda şiiri intikal edenlerin en iyilerinden sayılan Hâris'in, muallakasını irticâlen söylediğini naklederlerse de son dönem âlimleri, eserin daha önce düşünülüp hazırlanmış olduğu kanaatindedir. Aslında onun kasidesi, edebiyat tenkitçilerinin yedi muallakaya dahil etme hususunda ihtilâf ettikleri kasideler arasındadır. Theodor Nöldeke'ye göre muallakaları toplayan Hammâd er-Râviye, Hâris'in kabilesi Bekr'in âzatlısı olduğu için onların düşmanı Tağlib kabi-

lesinin şairi Amr b. Kûlsûm'un muallakaları arasında görülen kasidesine karşı Bekroğulları'nı memnun etmek için Hâris'in bu kasidesini muallakâta dahil etmiştir (bk. Cevâd Ali, IX, 509, 566). Kasidenin söylenişine ilgili olarak anlatıldığına göre Bekr kabilesiyle Tağlib kabilesi, aralarındaki bir anlaşmazlığın hali için Hîre Hükümdarı Amr b. Hind'in yanına gitmişler, Tağlib kabilesini Amr b. Kûlsûm, Bekr kabilesini Nu'mân b. Herim temsil etmiştir. Ancak Hâris b. Hillize, Nu'mân'ın kabilesini temsilde ve Amr'a karşı müdafaada yetersiz kaldığını görünce kalkıp muallakasını okumuştur. Amr b. Hind, Hâris'i cüzzamlı olması sebebiyle perde arkasından dinlemiş, kaside bitince çok memnun olmuş, aradaki perdeyi kaldırarak Hâris'i yanına oturtmuş, ona tabağından yemek ikram etmiş ve neticede Hâris b. Hillize, Amr b. Hind'in Bekr kabilesinin lehinde hüküm vermesini sağlamıştır. Hâris'in muallakasını söylerken 135 yaşlarında olduğu rivayet edilir.

Hâris b. Hillize'nin muallakası, muhtelif şâirilere göre seksen bir ile seksen altı beyit arasında değişmektedir. Şair, klasik Arap kasidesinin yapısına uygun olarak muallakasına aşk ve sevdâ hâtıraları ile başlayıp devesini övdükten sonra kabilesinin kahramanlıklarını, Amr b. Hind'e bağlılıklarını anlatır ve Tağlib kabilesinin bu hükümdar tahta çıktığında ona itaat etmediğini, zorla itaat altına alındığını, ayrıca kendi kabilesinin Amr'ın babası ile iş birliği yaparak başka bir kabileyi mağlûp ettiklerini, böylece her zaman kral ailesinin yanında yer aldıklarını dile getirir. Muallaka, *eyyâmü'l-'Arab**a dair bilgiler ve yer adlarıyla birçok nâdir ve garip kelimeler yanında ustaca kullanılmış edebî sanatlar ve ince tasvirler ihtiva etmesi sebebiyle tarihî ve edebî değere sahiptir. Bundan dolayı edebiyat tenkitçilerinin takdirlerini kazanmıştır. Şair, oymağının kahramanlık ve erdemlerini mükemmel bir üslûpla ifade ettiği için fahriye konusunda darbimesel (efharu mine'l-Hâris b. Hillize) haline gelmiştir (a.g.e., IX, 565-567).

Hâris b. Hillize'nin muallakasını İbnü'l-Enbârî (ö. 328/940) *Şerhu'l-kaşâ'idî's-seb'i't-tivâli'l-câhiliyyât* (nşr. Abdüsselâm Muhammed Hârûn, Kahire 1963), Ebû Ca'fer en-Nehhâs *Şerhu'l-kaşâ'idî't-tis'ü'l-meşhûrât* (nşr. Ahmed el-Hattâb, Bağdat 1973), Hüseyin b. Ahmed ez-Zevzenî *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'* (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire, ts.), Hatîb et-Tebrîzî *Şerhu'l-ka-*

şâ'idi'l-âşr (nşr. Muhammed Muhyiddin Abdülhamîd, Kahire 1384/1964, 2. bs.), Ahmed el-Emîn eş-Şinkîti *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ* (nşr. Fâyiz Terhîni, Beyrut 1988) ve Bedreddin en-Na'sânî (ö.1943) *Nihâyetü'l-ereb min şerhi mu'allakâti'l-ârab* (Kahire 1334) adlarıyla şerhetmişlerdir.

W. Knatchbull, muallakayı Zevzenî şerhi ve Latince tercümesiyle birlikte yayımlamış (*Harethi Moallakah Cum Scholiis Zuzeni*, Oxford 1820), daha sonra da J. Vullers aynı şerh ile beraber neşretmiştir (Bonn 1827). Hâris b. Hillize'nin muallakası diğer muallakalarla birlikte M. von Arnold tarafından Latince'ye (*Septem Moallakat*, Leipzig 1850), P. Wolff tarafından Almanca'ya (*Muallakat Die sieben Preisgedichte*, Rotweil 1857), De Perceval tarafından Fransızca'ya (*Essai sur l'histoire des arabes*, Paris 1847, II, 366-373) ve Arthur John Arberry tarafından İngilizce'ye (*The Seven Odes*, London-New York 1957, s. 222-227) çevrilmiştir. Bağdatlı Mehmed Fehmî, muallakanın kırk iki beytini açıklamalarla birlikte (*Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, s. 834-850), M. Şerefettin Yalıtıkaya ise tamamını Türkçe'ye tercüme etmiştir (*Yedi Askı*, s. 114-127).

Hâris b. Hillize'nin muallakasından başka az sayıdaki şiiri, edebiyat ve biyografi kitaplarında parçalar ve beyitler halinde yer almaktadır. Bu şiirler kırk üç beyit kadar olup ilk defa Luvîs Şeyho tarafından 1890'da *Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye* adlı eserde toplanmıştır (bk. bibl.). Daha sonra Freitz Krenkow Süleymaniye Kütüphanesi'nde (Fâtih, nr. 5303) şairin küçük bir divanını bulmuş, bunu Amr b. Kulsûm'un divanıyla birlikte tahkik ederek bazı şerh ve hâşiyelerle önce *Mecelle-tü'l-Meşriḳ*'ta (XX [1922], s. 591-611), ardından müstakil olarak (Beyrut 1922) yayımlamıştır. Buradaki şiirlerinin tamamı seksen beyit kadardır. O. Rescher'in Almanca'ya çevirdiği divan (*Orientalische Miscellen*, I [1926], s. 119-128), 1969'da Hâşim et-Taân tarafından ayrıca derlenip şerhedilmiş, yeni bir derlemenin ilmî neşrini de Emîl Bedî' Ya'kûb yapmıştır (Beyrut 1411/1991). Burada, şairin seksen altı beyitlik muallakası dışında almış dört beyit tutarında muhtelif parçalara ilâve olarak ihtilâflı olmakla birlikte şaire nisbet edilen yirmi sekiz beyit de yer almaktadır (*Divân*, nâşirin mukaddimesi, s. 15-16).

BİBLİYOGRAFYA :

Hâris b. Hillize, *Divân* (nşr. Emîl Bedî' Ya'kûb), Beyrut 1411/1991, nâşirin mukaddimesi, s. 9-16; İmruülkays v.dğr., *Yedi Askı: el-Mu'allakâtü's-seb'* (nşr. ve trc. Şerefeddin Yalıtıkaya), İstanbul 1943, s. 118-127; Cumahî, *Fuḥûlü's-su'arâ'*, I, 151-152; İbn Kuteybe, *eş-Şi'r ve ve's-su'arâ'*, I, 197-198; Zevzenî, *Şerhu'l-Mu'allakâti's-seb'*, Beyrut 1382/1963, s. 154-169; Ebû'l-Ferrec el-İsfahânî, *el-Eḡânî*, XI, 42-51; Hatîb et-Tebrîzî, *Şerhu'l-Kaşâ'idi'l-âşr* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1384/1964 s. 25-27, 429-482; İbn Saîd el-Endelüsî, *Neşvetü'l-ḡarab fi târihi Câhiliyyeti'l-ârab* (nşr. Nusret Abdurrahman), Amman 1982, s. 635-636; İbn Fazlulah el-Ömerî, *Mesâlik*, XIV, 21-22; Abdürrahîm b. Ahmed el-Abbâsî, *Me'âhidü'l-tenşîş* (nşr. M. Muhyiddin Abdülhamîd), Kahire 1367/1947, I, 310; Abdülkâdir el-Bağdâdî, *Hizânetü'l-edeb*, I, 325-326; L. Şeyho, *Şu'arâ'ü'n-Naşrâniyye*, Beyrut 1890, I, 416-420; Mustafa el-Galâyîni, *Ricâlü'l-Mu'allakâti'l-âşr*, Beyrut 1331/1913, s. 231-243; Mehmed Fehmî, *Târîh-i Edebiyyât-ı Arabiyye*, İstanbul 1332, s. 823-850; Ahmed el-İskenderî - Mustafa İnânî, *el-Vasîf fi'l-edeb-i'l-Arabî ve târihih*, Kahire 1335/1916, s. 83-85; Serkis, *Mu'cem*, I, 1127-1129; Brockelmann, *GAL Suppl.*, I, 51-52; Hannâ el-Fâhürî, *Târîhu'l-edeb-i'l-Arabî*, Beyrut 1960, s. 115-118; a.m.f., *el-Mûcez fi'l-edeb-i'l-Arabî ve târihih*, Beyrut 1985, I, 136-142; C. Zeydân, *Âdâb* (Dayf), I, 108-109; Sezgin, *GAS*, II, 48-52, 129-130; Tâhâ Hüseyin, *Fi'l-edeb-i'l-Câhilî*, Kahire 1969, s. 219-225; R. Blachère, *Histoire de la littérature arabe*, Paris 1964, II, 252; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 509, 565-567; Butrus el-Bustânî, *Üdebâ'ü'l-ârab*, Beyrut 1979, I, 177-183; Reşid Yûsuf Atâullah, *Târîhu'l-âdâbi'l-ârabîyye* (nşr. Ali Necîb Atvî), Beyrut 1985, s. 77-80; Zirikî, *el-A'lâm* (Fethullah), II, 154; Ömer Feruh, *Târîhu'l-edeb*, I, 151-154; Yûsuf Es'ad Dâğır, *Meşâdirü'd-dirâsâti'l-edebîyye*, Beyrut 1983, I, 78-83; Ahmed Hasan ez-Zeyyât, *Târîhu'l-edeb-i'l-Arabî* [baskı yeri ve tarihi yok], s. 66-68; Ahmed el-Emîn eş-Şinkîti, *Şerhu'l-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ*, Beyrut 1405/1985, s. 117-125; a.m.f., *el-Mu'allakâti'l-âşr ve aḥbâru şu'arâ'ihâ* [baskı yeri ve tarihi yok] (Dârü'n-Nasr), s. 40-41; Afif Abdurrahman, *Mu'cemü'l-şu'arâ'i'l-câhiliyyin ve'l-muḥadramin*, Riyad 1983, s. 77; K. A. Fariq, "Pre-Islamic Arabic Poetry and Poets", *Studies in Islam*, IV/4, New Delhi 1967, s. 179-216; Ch. Pellat, "al-Hârîh b. Hilliza", *Et*² (İng.), III, 222-223.

NASUHİ ÜNAL KARAARSLAN

HÂRİS b. HİŞÂM

(الحارث بن هشام)

Ebû Abdîrrahmân el-Hâris
b. Hişâm b. el-Mugire b. Abdillâh
b. Mahzûm el-Kureşî
(ö. 18/639 [?])

Sahâbî.

Ebû Cehil'in kardeşi ve Hâlid b. Velîd'in amcasının oğludur. Kureys kabilesinin ileri gelenlerinden olup cömertliğiyle tanınmıştır. Bedir ve Uhud gazvelerine müş-

riklerin safında katılmış ve Bedir'de savaşı meydanından kaçmıştır.

Hâris b. Hişâm, Mekke'nin fethedildiği gün Hz. Ali'nin kız kardeşi Ümmü Hânî'nin evine sığındı. Ümmü Hânî, evine sığınan diğer kişilerle birlikte onu da himayesine alıp durumu Hz. Peygamber'e bildirdi. Hz. Peygamber de Ümmü Hânî'nin himayesine aldığı kişileri kendi himayesinde kabul ettiğini söyledi. Aynı gün müslüman olan Hâris b. Hişâm daha sonra Huneyn Gazvesi'ne katıldı. Resûl-i Ekrem Huneyn ganimetlerini taksim ederken onu müellefe-i kulûbdan sayarak kendisine 100 deve verdi. Hâris bu tarihten itibaren samimi bir müslüman oldu ve ashabın ileri gelenleri arasında yer aldı. İslâmiyet'i kabul ettikten sonra da Mekke'de oturdu ve ridde savaşlarına katıldı.

Hz. Ebû Bekir'in halifeliği döneminde Suriye'de Bizans'a karşı yapılan sefere katılan Hâris bütün mal varlığını da bu sefere tahsis etti. Ecnâdeyn Savaşı'nda İslâm ordusunun sancağını taşıdı ve Fihl Savaşı'nda bulundu. Bir rivayete göre Yermük Savaşı'nda (15/636), daha güvenilir bir başka rivayete göre ise 18 (639) yılında Amvâs veba salgını sırasında vefat etti. Aynı zamanda iyi bir şair olan Hâris b. Hişâm'ın, Bedir Gazvesi'nden kaçması üzerine aleyhine söylenen şiirlere verdiği cevap savaştan kaçanların mazeretine en güzel örnek kabul edilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Vâkıdî, *el-Megâzi*, I, 42, 58, 71, 96; II, 784-785, 829-831; III, 946; İbn Hişâm, *es-Sire*², IV, 56; İbn Sa'd, *eḡ-Tabakâ*, V, 444; VII, 404; İbn Abdülber, *el-İst'âb* (Bicâvî), I, 301-304; İbnü'l-Esir, *Üsdü'l-gâbe* (Bennâ), I, 420; İbn Seyyidün-nâs, *Mineḡu'l-midaḡ* (nşr. İffet Visâlî Hamza), Dimaşk 1407/1987, s. 75-76; Mizî, *Teḡzîbü'l-Kemâl*, V, 294-304; Zehebî, *A'lâmü'n-nübelâ*, IV, 419-421; İbn Hacer, *el-İşâbe*, I, 293; Zirikî, *el-A'lâm*, II, 161-162; Cevâd Ali, *el-Mufaşşal*, IX, 714-715.

MUSTAFA AĞIRMAN

HÂRİS b. KÂ'B
(Benî Hâris b. Kâ'b)
(بنو الحارث بن كعب)

Kahtâniler'e mensup
bir Arap kabilesi.

Belhâris adıyla da anılan bu kabile Mezhic'in bir koludur. Kabileye adını veren Hâris b. Kâ'b'ın soyu Amr b. Ule (İlle) b. Celd b. Mezhic yoluyla Kahtân'a ulaşır. Necran'da yaşayan kabile Evfâ, Ezd, Hem-